

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK

PARAFIA OŚRODKIEM ŻYCIA LITURGICZNEGO

„Parafia jest wspólnotą eucharystyczną i ośrodkiem życia liturgicznego rodzin chrześcijańskich” (KKK 2226).

„Parafia wprowadza lud chrześcijański do uczestniczenia w życiu liturgicznym i gromadzi go podczas tej celebracji: głosi zbawczą naukę Chrystusa; praktykuje miłość Pana w dobrych i braterskich uczynkach” (KKK 2179).

Życie liturgiczne Kościoła jest wypełnianiem jednej z jego istotnych funkcji – uświęcania ludzi i oddawaniu czci Bogu. Zadanie to wypełnia Kościół głównie przez publiczną służbę Bożą, obejmującą celebrację Eucharystii, liturgię sakramentów świętych, Liturgię Godzin i sakramentaliów¹. Pośrednictwo zbawcze Kościoła nierozzerwalnie związane jest z różnymi formami liturgii. Centralne miejsce liturgii w posłannictwie Kościoła wynika zarówno z jego istoty, jak i z funkcji liturgii, w której dokonuje się dzieło naszego odkupienia i Bogu składane jest doskonałe uwielbienie (por. KL 5). Z tej racji liturgia uważana jest za „szczyt, do którego zmierza działalność Kościoła, i źródło, z którego wypływa cała jego moc” (KL 10). Liturgia pełni wobec wiernych funkcję wychowawczą i formacyjną: uczy wiary, modlitwy, zasad moralnego postępowania i jest zarazem prawdziwym źródłem ducha apostołskiego i misyjnego². Z liturgią wiąże się życie zarówno pojedynczych

Ks. dr Czesław KRAKOWIAK – starszy wykładowca Katedry Teologii Liturgii Instytutu Liturgiczno-Homiletycznego KUL; adres do korespondencji: ul. Bernardyńska 7D/5, 20-109 Lublin, tel. (081) 74-36-192; e-mail: c.krakowiak@futuro.com.pl.

¹ Zob. Cz. Krakowiak. *Parafia jako centrum życia liturgicznego*. W: *Veritatem facientes*. Red. J. Nagórny, J. Wróbel. Lublin 1997 s. 425-441.

² Zob. J. Kopeć. *Liturgia źródłem i szczytem duchowego życia parafii*. „Liturgia Sacra” 5:1999 nr 2 s. 323-343; J. Grzeskowiak. *Misyjny aspekt odnowionej liturgii*. AK 71:1979 t. 92 s. 57-63; t e n ż e. *Liturgia dziś*. Katowice 1982 s. 118-125.

wiernych, jak i całego Kościoła. Z nią związane są najważniejsze wydarzenia w życiu człowieka: narodziny i śmierć, praca, miłość, cierpienie i grzech. A wszystko to ma miejsce w podstawowej wspólnotie Kościoła, jaką jest parafia³

Odwołując się głównie do nauki Vaticanum II o Kościele i o liturgii oraz wydanych po Soborze ksiąg liturgicznych, nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego (KPK) i *Katechizmu Kościoła Katolickiego* (KKK), omówimy bardzo ogólnie nierozzerwalny związek Kościoła i parafii z liturgią. Następnie ukażemy parafię jako ośrodek całego życia liturgicznego, obejmującego celebrację Eucharystii, sakramentów świętych i Liturgii Godzin. Całość rozważań zakończą wnioski pastoralne.

I. KOŚCIÓŁ, PARAFIA I LITURGIA

Dokonane przez Jezusa Chrystusa dzieło zbawienia ludzi i doskonałego uwielbienia Boga głosi Kościół przez przepowiadanie słowa Bożego i sprawuje je w Ofierze Eucharystycznej i sakramentach świętych (por. KL 6)⁴ W Kościele jest więc obecne i dla wszystkich dostępne zbawcze dzieło Chrystusa. Kościół jest bowiem widzialnym i doświadczalnym znakiem uwielbionego Pana (KL 5), w którym jest On zawsze obecny, głównie zaś w czynnościach liturgicznych (KL 7). W Kościele Chrystus kontynuuje, w obecnym okresie dziejów zbawienia, swoją misję zbawczą⁵ Stąd również główna misja Kościoła polega na „uświęcaniu człowieka w Chrystusie i uwielbieniu Boga” (KL 10). Dokonuje się to przede wszystkim w liturgii. Istnieje zatem ścisły związek między Chrystusem, Kościołem i liturgią⁶

³ Zob. A. M a z z o l e n i. *La parrocchia. Mistero di Cristo e della Chiesa*. Napoli 1969; Th. M a a s E w e r d. *Liturgie und Pfarrei*. Paderborn 1969; R. K a m i ń s k i. *Ewangelizacja w parafii*. CzST 4:1976 s. 107-122; t e n ż e. *Teologiczne spojrzenie na parafię*. AK 76:1984 t. 103 s. 384-394; J. K o p e ć. *Rola liturgii w budowaniu wspólnoty kościelnej*. RTK 32:1985 z. 6 s. 99-103; R. K a m i ń s k i. *Parafia w Kościele w Polsce: jej zmierzch czy rozwój?* AK 85:1993 t. 121 s. 39-52.

⁴ Por. K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 426-430.

⁵ Zob. S. C z e r w i k. *Pojęcie liturgii według dokumentów reformy soborowej i nowego Katechizmu Kościoła katolickiego*. W: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Red. J. Kopeć. Opole 1995 s. 15-33; B. N a d o l s k i. *Liturgika. T 1: Liturgika fundamentalna*. Poznań 1989 s. 12-27

⁶ Zob. J. G r z e ś k o w i a k. *Chrystus – Kościół – liturgia*. RTK 23:1976 z. 6 s. 5-27; K. W a l o s z c z y k. *Liturgia a Kościół. Czy liturgia jest najważniejsza?* RTK 21 1971

Uwielbiony Chrystus, będący jedynym Pośrednikiem między Bogiem i ludźmi, wypełnia swój urząd kapłański w liturgii Kościoła (KL 7). W liturgii bowiem dokonuje się dzieło naszego odkupienia oraz „przyczynia się ona do tego, aby wierni życiem swoim wyrażali oraz ujawniali innym misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę prawdziwego Kościoła” (KL 2; por. DA 21).

Kościół jako powszechny sakrament zbawienia (por. KK 1) swoją sakramentalność „ujawnia i realizuje przez przepowiadanie Ewangelii (*martyria*), służenie światu w miłości (*diakonia*), a szczególnie przez obrzędy kultyczne: Eucharystię, inne sakramenty i sakramentalia (*liturgia*)”⁷ Jako sakrament Chrystusa najwyraźniej ukazuje swoją naturę w liturgii, którą również można nazwać sakramentem Kościoła, tzn. znakiem, który objawia, czym Kościół jest, ale również sprawia to, co oznacza, czyli liturgia uobecnia, urzeczywistnia Kościół⁸ Oznacza to z kolei, że w liturgii możemy poznać istotne cechy Kościoła, który podobnie jak jego liturgia jest „ludzki i boski, widzialny i wyposażony w dobra niewidzialne, żarliwy w działaniu i oddany kontemplacji, obecny w świecie, a jednak pielgrzymujący” (KL 2)⁹ Dlatego obecnie powszechnie uważa się liturgię za epifanię Kościoła, gdyż ujawnia się on na zewnątrz głównie w konkretnym zgromadzeniu wiernych sprawujących liturgię. Zgromadzenie liturgiczne jest więc najbardziej podstawowym i powszechnie dostępnym znakiem Kościoła¹⁰ Dla św. Pawła, a następnie dla Ojców Kościoła, każda wspólnota sprawująca liturgię jest Kościołem. W zgromadzeniu liturgicznym można dostrzec istotne cechy Kościoła: jego naturę społeczną, hierarchiczną strukturę, powszechność, misyjność i wymiar eschatologiczny (por. KK 48-50). Taką naturę Kościoła w działaniu przedstawia liturgia, która będąc jego znakiem, jednocześnie ten Kościół urzeczywistnia i buduje. Kościół jest wszędzie tam, gdzie lud wierny gromadzi się na liturgię. Nic więc dziwnego, że liturgia należy do istotnych funkcji Kościoła oraz stanowi ośrodek jego działalności (por. KK 11; DB 11; DK 5-6).

z. 6 s. 19-35; t e n ż e. *Zgromadzenie liturgiczne a misterium Kościoła we współczesnej teologii*. STV 12:1974 z. 2 s. 24-40; R. R a k. *Eucharystia w życiu chrześcijańskim*. Katowice 1984 s. 65-101.

⁷ G r z e ś k o w i a k. *Chrystus – Kościół – liturgia* s. 22.

⁸ Tamże.

⁹ Zob. O. M ü l l e r. *Die Ekklesiologie der Constitutio de sacra liturgia des II. Vatikanischen Konzils*. W: *Pastorale Liturgie*. Red. W. Krawinkel. Leipzig 1965 s. 20-22; I. O ñ a t i b i a. *La ecclesiologia en la „Sacrosanctum Concilium”* „Notitiae” 21:1983 s. 648-660.

¹⁰ Zob. H. S o b e c z k o. *Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego*. Opole 1999.

Kościół istnieje i działa w konkretnym miejscu i czasie. Tym podstawowym miejscem istnienia i urzeczywistniania się Kościoła jest parafia jako „określona wspólnota wiernych utworzona na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę pod władzą biskupa diecezjalnego powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi” (KPK kan. 515 pkt 1; KKK 2179). W parafii, stanowiącej część diecezji (por. KL 42), pod kierunkiem prezbitera pozostającego w ścisłym związku z biskupem i w zależności od niego (DB 30; KK 28) „realizuje się wspólnota wierzących w Jezusa Chrystusa przez przepowiadanie słowa Bożego, życie wiarą w miłości braterskiej, a szczególnie przez sprawowanie Eucharystii i inne czynności liturgiczne”¹¹ Tak zorganizowane parafie, według Konstytucji o liturgii, „w pewien sposób przedstawiają widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi” (KL 42). Dzięki parafii Kościół jako sakrament zbawienia staje się obecny w świecie jako wspólnota ludzi zjednoczonych z Bogiem i między sobą, głównie przez Eucharystię oraz wiarę i miłość (por. KK 28). Dlatego Konstytucja o Kościele stwierdza, że „w tych wspólnotach, niejednokrotnie małych i rozproszonych, jest obecny Chrystus” (KK 26), zwłaszcza wtedy, gdy sprawuje się liturgię (por. KL 7). Przez kontakt ze wspólnotą parafialną sprawującą liturgię człowiek może na różne sposoby spotkać Chrystusa: w głoszonym słowie, w sakramentach, wspólnej modlitwie i praktyce wzajemnej miłości (por. KKK 2179). Parafia jest więc pierwszym i podstawowym miejscem, w którym jednostka wchodzi w życiowy kontakt z Bogiem i Jego Kościołem, uobecniającym w liturgii dzieło odkupienia. Jan Paweł II w *Pastores dabo vobis* pisze, że celebrowanie liturgii ukazuje „oblicze Kościoła jako ludu kapłańskiego i jako wspólnoty harmonijnie ukształtowanej przez różnorodne i uzupełniające się nawzajem charyzmaty i powołania”¹² Dzięki tym charyzmatom w parafii istnieją i ożywiają ją różne małe grupy, stowarzyszenia i małe wspólnoty, które razem tworzą jedną wspólnotę parafialną. Dlatego obecnie

¹¹ R. K a m i ń s k i. *Teologiczne spojrzenie na parafię*. AK 76:1984 t. 103 s. 394; zob. t e n ż e. *Parafia w diecezji i Kościele powszechnym*. RTK 30:1983 z. 6 s. 99-115; M a z o l e n i. *La parrocchia* s. 177-261; M a a s E w e r d. *Liturgie und Pfarrei* s. 320-382; M. M o r g a n t e. *La parrocchia nel Codice di Diritto Canonico*. Roma 1985 s. 47-84; T P a w l u k. *Postługa uświęcania w Kościele*. AK 76:1984 t. 102 s. 239-254.

¹² Watykan 1992 nr 38 (= PDV). W *Chistifideles laici* nr 26 Papież pisze, że parafia „choć czasem bywa uboga w ludzi i środki [...], jest zbudowana na gruncie rzeczywistości teologicznej, bowiem jest wspólnotą eucharystyczną, czyli wspólnotą zdolną do sprawowania Eucharystii [...], wspólnotą wiary oraz wspólnotą organiczną, czyli taką, która składa się z wyświęconych kapłanów i z innych chrześcijan, i w której proboszcz, reprezentujący biskupa diecezji, jest hierarchicznym ogniwem łączącym z całym Kościołem partykularnym”

odchodzi się od pojmowania parafii w kategoriach prawno-instytucjonalnych, a podkreśla się, że jest ona wspólnotą wspólnot¹³ Parafia jako podstawowa wspólnota kościelna będzie mogła wypełnić zadania związane z ewangelizacją jedynie wtedy, gdy na jej czele stać będą duszpasterze, którzy „bezwzględnie i w pełni przeżywają tajemnicę Chrystusa i potrafią wypracować nowy styl życia duszpasterskiego, w głębokiej jedności z papieżem, biskupami i z innymi prezbiterami oraz owocnej współpracy z wiernymi świeckimi, szanując i rozwijając różne role, charyzmaty i posługi we wspólnocie kościelnej”¹⁴ Według KKK parafia jest także „podstawowym miejscem katechezy dzieci i rodziców” (nr 2226). Chodzi także o katechezę liturgiczną, która ma na celu „wprowadzenie w misterium Chrystusa (jest «mistagogią»), przechodząc od tego, co widzialne, do tego, co niewidzialne, od znaku do tego, co on oznacza, od «sakramentów» do «misteriów»” (KKK 1075). Kościół uznaje więc parafię za pierwsze, podstawowe i zwyczajne środowisko całego życia religijnego wiernych¹⁵

Skoro parafia jest Kościołem, a liturgia znakiem Kościoła, przez który on najpełniej objawia się na zewnątrz i jednocześnie daje się poznać jako rzeczywistość nadprzyrodzona, to liturgia powinna zajmować centralne miejsce w życiu wspólnoty parafialnej, a parafia stanowić ośrodek całego życia liturgicznego miejscowego Kościoła. Zbawienie dokonane przez Chrystusa i obecne w Kościele staje się dostępne poszczególnym jednostkom głównie przez kontakt z parafią sprawującą liturgię Eucharystii, innych sakramentów, liturgię uświęcenia czasu i roku kościelnego. Parafia jest wspólnym miejscem, gdzie Bóg zwołuje swój lud i oferuje mu dar zbawienia w słowie i sakramentach świętych. Spotkanie człowieka ze zbawiającym Bogiem we wspólnocie Kościoła – parafii ma znaczenie nie tylko dla jego osobistego uświęcenia, ale także przyczynia się do budowania i doskonalenia całej parafii. Z kolei wiara i miłość jednostki aktualizują się i doskonalą przez świadectwo całej wspól-

¹³ Zob. R. K a m i ń s k i. *Parafia wspólnotą wspólnot*. W: *Kościół w służbie człowieka*. Red. W. Turek, J. Mariański. Olsztyn 1990 s. 210-218. II Polski Synod Plenarny zobowiązuje duszpasterzy, aby usilnie starali się o kształtowanie modelu parafii jako wspólnoty wspólnot. Zob. *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*. Poznań: Pallotinum 2001 s. 22 nr 43.

¹⁴ PDV 18; zob. Cz. K r a k o w i a k. *Postępowanie duchownych i świeckich w Kościele*. W: *W służbie wartościom*. Red. R. Kamiński. Kielce 1999 s. 272-292; „W wielu parafiach świeccy bywają faktycznymi współpracownikami duszpasterzy, ale w wielu innych nie są dopuszczani do tych funkcji i ról, które przewidują dla nich odnośne normy kościelne – do funkcji lektorów, kantorów i nadzwyczajnych szafarzy Komunii Świętej” (*II Polski Synod Plenarny* s. 19 nr 29).

¹⁵ Por. K o p e ć. *Liturgia źródłem i szczytem duchowego życia parafii* s. 327-330.

noty parafialnej¹⁶ Według II Polskiego Synodu Plenarnego „parafia powinna być podstawowym miejscem formacji i działania laikatu, a także katechizacji dorosłych i katechezy dzieci, uzupełniającej szkolne lekcje religii. Parafia może także kształtować umiejętności społeczne i postawy obywatelskie poprzez naukę współpracy w grupach i wspólnotach parafialnych, szkoły parafialne, przedszkola, biblioteki, wideoteki, kawiarenki, kluby sportowe, centra młodzieżowe i kluby «trzeciego wieku»”¹⁷

Parafia jest ośrodkiem życia liturgicznego miejscowego Kościoła także z tej racji, że zarówno proboszcz, jako „własny pasterz zleconej sobie parafii”, jak i kościół parafialny mają określone i sobie tylko właściwe uprawnienia dotyczące sprawowania liturgii (KPK kan. 515; KKK 2179). Kościół jako budynek jest nie tylko zwyczajnym miejscem gromadzenia się wiernych, ale „oznacza i ukazuje Kościół żyjący w tym miejscu, mieszkanie Boga z ludźmi pojednanymi i zjednoczonymi w Chrystusie” (KKK 1180). Proboszcz, pełniąc w parafii posługę nauczania, uświęcenia i kierowania, w szczególności sposób odpowiedzialny jest za liturgię tak w kościele parafialnym, jak i w innych prawnie uznanych miejscach zgromadzeń liturgicznych na terenie parafii (KPK kan. 559). Do niego należy troska o to, aby wierni brali udział w liturgii świadomie, czynnie, pobożnie, często przyjmowali sakramenty święte i aby Eucharystia stanowiła centrum parafialnego zgromadzenia wiernych (KPK kan. 528 pkt 2). Również obowiązek ofiarowania Mszy świętej za parafian w niedziele i święta nakazane wskazuje na pasterską funkcję proboszcza, którą wypełnia przede wszystkim przez uświęcanie powierzonej sobie wspólnoty (KPK kan. 534 pkt 1). Chociaż w sprawowaniu liturgii parafialnej pomagają proboszczowi także inni prezbiterzy, diakoni, a nawet wierni świeccy (KPK kan. 519), to jednak proboszcz ma specjalne uprawnienia związane zwłaszcza z udzielaniem sakramentów.

Do proboszcza przede wszystkim należy udzielanie chrztu, bierzmowania w niebezpieczeństwie śmierci, Wiatyku i sakramentu namaszczenia chorych; asystowanie przy zawieraniu małżeństwa i jego błogosławienie; przewodniczenie liturgii pogrzebowej, poświęcanie wody chrzcielnej, przewodniczenie uroczystym procesjom, dokonywanie uroczystych poświęceń, wreszcie bardziej uroczysta celebracja Eucharystii w niedziele i święta (KPK kan. 530). Jeśli dodamy do tego obowiązek czuwania nad tym, aby na terenie parafii nie

¹⁶ M a z z o l e n i. *La Parocchia* s. 180-185.

¹⁷ *II Polski Synod Plenarny* s. 21 nr 48.

wkradły się do liturgii żadne nadużycia, będziemy mieli wyraźny obraz zadań proboszcza odnoszących się do życia liturgicznego w parafii.

Chociaż liturgię można celebrować w każdym miejscu do tego przeznaczonym, to jednak szczególną rolę pełni kościół parafialny¹⁸. Ma on własne uprawnienia i pewne czynności liturgiczne powinny być w zasadzie tylko w nim sprawowane (KPK kan. 1219). Pełni on podobną funkcję jak katedra w diecezji – jest „jakby sercem i centrum życia liturgicznego oraz duchowości parafii”¹⁹. Dlatego inne miejsca liturgicznych zgromadzeń istniejące na terenie parafii winny pełnić funkcje pomocnicze, a liturgia w nich sprawowana ma być uzgadniana ze służbą Bożą w kościele parafialnym²⁰. Kościół parafialny ma określone i sobie tylko właściwe uprawnienia dotyczące celebracji liturgii. *Katechizm Kościoła Katolickiego* wyraźnie stwierdza: „Kościół, dom Boży jest właściwym miejscem modlitwy liturgicznej dla wspólnoty parafialnej” (nr 2691), a parafia „podstawowym miejscem katechezy dzieci i rodziców” (nr 2226). Prawo kościelne stanowi, że bez zgody lub delegacji proboszcza rektorzy kościołów nie mogą sprawować tych czynności liturgicznych, które na mocy prawa powinny być celebrowane w kościele parafialnym (KPK kan. 558). Chodzi tu głównie o te celebracje liturgiczne, które w specjalny sposób należą do proboszcza (por. KPK kan. 530). Poza czynnościami liturgicznymi zastrzeżonymi dla kościoła parafialnego wszystkie pozostałe mogą być sprawowane także w innych kościołach i kaplicach na terenie parafii, nawet w sposób uroczysty, jeśli tylko nie przeszkadzają posłudze parafialnej (KPK kan. 559). Parafia i jej kościół parafialny mają więc rzeczywiście stanowić ośrodek życia liturgicznego miejscowej wspólnoty. Tym uzasadnić należy również przepisy prawa kościelnego dotyczące posługi kapłańskiej tzw. kapelanów, którym „powierza się przynajmniej częściowo stałą troskę o jakąś wspólnotę lub specjalny zespół wiernych” (KPK kan. 564). Chociaż należy do nich „odprawianie lub kierowanie funkcjami liturgicznymi” (KPK kan. 567 pkt 2), to jednak w wykonywaniu swoich zadań pasterskich powinni oni utrzymywać ścisły kontakt z proboszczem i parafią (KPK kan. 571).

¹⁸ „Kościół jest miejscem przeżywania doniosłych uroczystości, świąt rodzinnych i wspominania zmarłych” (*II Polski Synod Plenarny* s. 199 nr 53).

¹⁹ J. B a k a l a r z. *Czasy i miejsca święte*. W: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Red. P. Hemperek i in. T. 3. Lublin 1986 s. 386; zob. J a n P a w e ł II. *La Cathedrale, signe de l'Église*. „Notitiae” 21:1985 s. 469-473; *Die Liturgie in den Kathedralkirchen*. „Heiliger Dienst” 39:1985 nr 1-2.

²⁰ Instrukcja Kongregacji Obrzędów o Kulcie tajemnicy eucharystycznej *Eucharisticum mysterium* z 25 V 1967 nr 26 (= EM).

II. SAKRAMENTY ŚWIĘTE W PARAFII

Kościół urzeczywistnia się nie tylko przez celebrację Eucharystii, ale także pozostałych sakramentów, które poza uświęceniem przyjmujących je wiernych i oddaniem czci Bogu przyczyniają się również do budowania Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa (por. KKK 1117-1121)²¹ Sakramenty święte mają wielkie znaczenie dla budowania Kościoła jako wspólnoty urzędów, posług i charyzmatów. Poza ich wymiarem indywidualnym i kultycznym nie należy pomijać ich aspektu wspólnotowego, który widoczny jest już w samej celebracji liturgicznej. Liturgia sakramentów, jako czynność Chrystusa i Kościoła, „w najwyższym stopniu przyczynia się do wprowadzenia, umocnienia i zmanifestowania wspólnoty kościelnej” (KPK kan. 840). Z tej racji już Konstytucja o liturgii wymagała, aby czynności liturgiczne, jako należące do całego Ciała Kościoła (KL 26), a zwłaszcza Eucharystię i sakramenty święte sprawować z zasady we wspólnocie „z obecnością i czynnym uczestnictwem wiernych” (KL 27). Celebracja sakramentów jest bowiem zawsze wyznaniem wiary zarówno jednostki, jak i całej wspólnoty oraz przyczynia się do jej wzrostu i umocnienia (KL 59). Według *Katechizmu Kościoła Katolickiego* „sakramenty są «sakramentami Kościoła» w podwójnym znaczeniu: są sakramentami «przez Kościół» i «dla Kościoła», ponieważ jest on sakramentem działania Chrystusa, który dokonuje w nim swego dzieła dzięki posłaniu Ducha Świętego. Są one także «dla Kościoła», będąc «sakramentami, które budują Kościół», ponieważ ukazują i udzielają ludziom, zwłaszcza w Eucharystii, tajemnice komunii Boga Miłości, Jedyne w Trzech Osobach” (nr 1118). Także w przygotowaniu do sakramentów powinna uczestniczyć wspólnota parafialna, przynajmniej przez swoich przedstawicieli, zwłaszcza należących do ruchów i małych wspólnot²²

Odnowiona liturgia wszystkich sakramentów wymaga w zwyczajnym jej sprawowaniu obecności przynajmniej przedstawicieli miejscowej wspólnoty Kościoła, czyli parafii. Zalecenie, aby sakramentów (z wyjątkiem pokuty i pojednania) udzielać podczas Mszy świętej z licznym udziałem wiernych,

²¹ Zob. A. Skowronek. *Kościelnotwórcza rola sakramentów*. CT 38:1968 fasc. 4 s. 7-23; t e n ż e. *Eklesjalna treść sakramentów*. CT 39:1969 fasc. 3 s. 19-33; W. Granał. *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*. T. 2. Lublin 1974 s. 172-174; B. Nadolski. *Słowo Boże i sakramenty święte*. W: *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*. Red. M. Ruścki, E. Pudełko. Lublin 1995 s. 149-163.

²² *II Polski Synod Plenarny* s. 200 nr 57.

także w niedziele i większe święta (chrzest, bierzmowanie, święcenia), ma jeszcze mocniej podkreślić znaczenie liturgii sakramentów dla życia parafii, która jest uprzywilejowanym miejscem życia sakramentalnego. Według *Katechizmu Kościoła Katolickiego* „Kościół celebrytuje sakramenty jako wspólnota kapłańska, której strukturę tworzy kapłaństwo chrzcielne i kapłaństwo urzędowe” (nr 1131). Ponieważ liturgia jest „czynnością” całego Chrystusa (KKK 1136), jej podmiotem jest również cała wspólnota (KKK 1140), a celebrycja wspólnotowa ma zawsze pierwszeństwo przed indywidualną (KL 27; KKK 1140). *Katechizm* stwierdza jednoznacznie: „W celebrycji sakramentów całe zgromadzenie jest więc «liturgię», każdy według swojej funkcji, ale «w jedności Ducha», który działa we wszystkich” (nr 1144)²³

III. SAKRAMENTY INICJACJI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego są „*fundamentami* całego życia chrześcijańskiego” (KKK 1212). W zwyczajnych warunkach przyjmowane są we wspólnocie parafialnej i przy jej czynnym udziale.

1. Chrzest

Parafia i jej kościół jest zwyczajnym miejscem chrztu tak dzieci, jak i dorosłych (KPK kan. 857 pkt 2; 530 pkt 6). Dlatego z zasady tylko jemu przysługuje chrzcielnica oraz liturgia poświęcenia wody chrzcielnej w Wigilię Paschalną²⁴ Jeśli nawet za zgodą biskupa, po wysłuchaniu zdania proboszcza, także inne kościoły lub kaplice na terenie parafii mają chrzcielnicę, proboszcz ma prawo także w nich udzielać sakramentu chrztu²⁵ Uzasadnienie

²³ KKK odwołuje się do KL 28: „każdy spełniający swą funkcję, czy to duchowny, czy świecki, powinien czynić *tylko* to i *wszystko* to, co należy do niego z natury rzeczy i na mocy przepisów liturgicznych”

²⁴ Por. K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 432-433.

²⁵ *Obrzędy chrztu dzieci*. Katowice 1972. Odtąd skrót: OChD. Inne skróty nowych ksiąg liturgicznych: OB – *Obrzędy bierzmowania*. Katowice 1975; OP – *Obrzędy pokuty*. Katowice 1981; OM – *Obrzędy sakramentu małżeństwa*. Katowice 1974; SCh – *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*. Katowice 1978; WCh – *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*. Katowice 1988.

tego przepisu prawa podaje Rytuał chrztu dzieci: „aby jaśniej było widać, że chrzest jest sakramentem wiary Kościoła oraz sakramentem włączenia do Ludu Bożego” (OChD 10). Chrzest, zwłaszcza chrzest dzieci, udzielany jest w wierze Kościoła, a Kościół ten uobecnia i reprezentuje wspólnota parafialna obecna w czasie liturgii (WCh 7). Wyraźnie mówi o tym Rytuał: „Dzieci chrzci się w wierze całego Kościoła, którą publicznie wyznają rodzice, chrześni i pozostali uczestnicy liturgii chrztu. Osoby te reprezentują zarówno Kościół lokalny, jak i całą społeczność świętych i wierzących, Kościół matkę, bo ona cała rodzi wszystkich i każdego z osobna” (OChD 2). Chrzest jest sakramentem odrodzenia i nowego życia, ale także włączeniem do społeczności Kościoła uniwersalnego, ludu Bożego Nowego Przymierza, poprzez włączenie ochrzczonego do wspólnoty parafialnej, która jest częścią i widzialnym znakiem Kościoła na danym terenie. Wspólnota parafialna obecna w czasie liturgii chrztu reprezentuje cały Kościół jako lud Boży (KK 28; OChD 4) i bierze w niej udział wypełniając ściśle określone funkcje: wyznaje wiarę, przyjmuje z radością nowo ochrzczonego do swego grona, słucha słowa Bożego i modli się wspólnie. Dlatego liturgia chrztu osiąga pełny znak dopiero wtedy, gdy sprawowana jest w niedzielę, w czasie Mszy świętej, „aby cała wspólnota mogła brać udział w obrzędzie” (OChD 91; 27; 32). Również zaletenie Rytuału, aby sakramentu chrztu udzielać wspólnie wielu dzieciom, wynika z pragnienia wskazania na wspólnotowy i eklezjalny wymiar liturgii tego sakramentu (OChD 9). Obecność przynajmniej kilku osób wymagana jest również w przypadku udzielania chrztu w niebezpieczeństwie śmierci. Także wtedy chodzi o to, aby osoby te reprezentowały Kościół (WCh 16), a cały obrzęd wyrażał prawdę, iż chrzest udzielany jest w wierze Kościoła (OChD 64; 66-68). dopełnieniem tej prawdy jest następnie obrzęd przyniesienia do kościoła dziecka już ochrzczonego. Jego głównym celem jest zakomunikowanie wspólnocie parafialnej, że „dziecko zostało przyjęte do Kościoła” (OChD 141), ale także widzialne przyjęcie dziecka przez wspólnotę parafialną i przez to potwierdzenie faktu jego przynależności do Kościoła: „wspólnota chrześcijańska przyjmuje ciebie i zaświadcza, że zostałeś włączony do Kościoła” (OChD 144). Kościół ten to lud kapłański (OChD 70) wspólnie sprawujący liturgię, a zwłaszcza gromadzący się na Eucharystię. Dlatego liturgia chrztu kończy się przy ołtarzu, przy którym szafarz zapowiada następne, jeszcze doskonalsze złączenie ochrzczonego z Chrystusem i Kościołem przez przyjęcie sakramentu bierzmowania i udział w Eucharystii jako uczcie ofiarnej (OChD 76). W sposób doskonały wyraża to chrzest dorosłych, którzy bezpo-

średnio po obmyciu chrzcielnym i umocnieniu Duchem Świętym w bierzmowaniu uczestniczą w Eucharystii, przyjmując Ciało i Krew Pańską²⁶

2. Bierzmowanie

Odnośnie do sakramentu bierzmowania nie ma wyraźnego zalecenia, aby przyjmować je we własnej parafii, lecz jedynie w czasie Mszy świętej z licznym udziałem wiernych (OB 13; KPK kan. 881). Wszystko jednak wskazuje na to, że również ten sakrament winien być przyjmowany w parafii. Wynika to stąd, że bierzmowanie „ściślej wiąże z Kościołem” (KK 11; OB 2), którego parafia jest czytelnym i powszechnie dostępnym znakiem²⁷. Do proboszcza bowiem należy staranie, aby ochrzczeni przyjęli bierzmowanie (KPK kan. 530 pkt 2; 890) i troska o zapisanie tego faktu w księdze bierzmowanych (OB 14-15; KPK kan. 535; 895). Do niego należy także przedstawienie biskupowi kandydatów do bierzmowania (OB 21).

Ważniejsze jednak od prawnych są racje teologiczne, wskazujące na parafię jako najbardziej właściwe miejsce przyjmowania sakramentu bierzmowania²⁸. Bierzmowanie jest bowiem sakramentem pełniejszego włączenia do Kościoła celem jego budowania w wierze i miłości (OB 2) dzięki otrzymanemu Duchowi Świętemu, który ma działać odtąd w bierzmowanych dla dobra całej wspólnoty miejscowego Kościoła. Dlatego bierzmowanie można uważać za publiczną konsekrację na pełnoprawnego członka wspólnoty parafialnej, dokonaną przez biskupa jako odpowiedzialnego za cały Kościół partykularny składający się z poszczególnych parafii. Ze względu na tak wielkie znaczenie bierzmowania dla parafii jego liturgia powinna mieć charakter świąteczny i uroczysty przy licznym udziale przedstawicieli lokalnej wspólnoty (OB 4). Od niej bierzmowani mają się uczyć dawania świadectwa Chrystusowi i Kościołowi całym swoim życiem, ale mają także uczestniczyć w różnych formach apostołstwa, którego przykład znajdować powinni wśród członków własnej parafii (OB 2; 12)²⁹. Bierzmowani otrzymują jakby nowy status we

²⁶ WCh 27-36.

²⁷ K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 434-435; t e n ż e. *Bierzmowanie w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. W: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Red. J. Kopeć. Opole 1995 s. 77-78.

²⁸ Zob. t e n ż e. *Z teologicznej problematyki sakramentu bierzmowania*. RTK 21 1974 z. 6 s. 49-51, t e n ż e. *Z teologii wtajemniczenia chrześcijańskiego*. RBL 45:1992 s. 72-73.

²⁹ II Polski Synod Plenarny ubolewa, że „w przygotowaniu kandydatów rzadko uwzględnia się udział świeckich uczestniczących w życiu parafii, w grupach apostołskich i modlitewnych

wspólnocie parafialnej. Jako tylko ochrzczeni byli jak dzieci, które jedynie korzystają z dóbr wspólnoty, od dnia bierzmowania zaś mają stać się współodpowiedzialni za parafię, mają ją budować działając dla jej wspólnego dobra. Terenem tego apostołstwa jest głównie parafia, a polega ono na czynnym udziale w jej życiu liturgicznym, katechetycznym i charytatywnym, tak wewnątrz jak i na zewnątrz parafii. Dotyczyć to ma również całości życia i spraw obejmujących różne rodzaje i dziedziny aktywności ludzkiej: kultura, życie rodzinne, praca, organizacje i rozrywka.

Wszystko to powinno być ożywione duchem chrześcijańskim dzięki harmonijnemu współdziałaniu wszystkich członków wspólnoty parafialnej, do czego przyczyniać się powinien przede wszystkim świadomy i pełny udział w liturgii (DA 10; DK 9). Parafia jest więc pierwszym i właściwym miejscem sprawowania sakramentów inicjacyjnych. Jednocześnie dzięki nim parafia wzrasta w liczbę i staje się coraz pełniejszym znakiem Kościoła na danym terytorium.

3. *Eucharystia we wspólnocie parafialnej*³⁰

Ponieważ Ofiara Eucharystyczna jest „źródłem i szczytem całego kultu Kościoła i całego życia chrześcijańskiego” (EM 3e; por. KK 11; KL 41; DK 2; 5-6), powinna być również ośrodkiem życia religijnego parafii. Wynika to również z faktu, że celebracja Eucharystii jest czynnością Chrystusa i Kościoła jako zorganizowanej społeczności, w której poszczególni jej uczestnicy wypełniają właściwe sobie funkcje, zależnie od posiadanych święceń i zleconego im urzędu (por. KL 26-28; EM 3d). Kościół sprawujący Eucharystię to przede wszystkim konkretne zgromadzenie liturgiczne, powstałe z członków danej wspólnoty parafialnej. Można więc powiedzieć, że parafia jest najbardziej właściwym, najbliższym i uprzywilejowanym podmiotem celebrującym Ofiarę Eucharystyczną³¹ Dzięki Eucharystii Kościół nieustannie żyje i wzrasta, kiedy jako wspólnota gromadzi się wokół zmartwychwstałego Pana, zwłaszcza w niedzielę, która od początku jest dniem Kościoła i dniem Eucharystii

oraz w stowarzyszeniach kościelnych” (*II Polski Synod Plenarny* s. 201 nr 63).

³⁰ Por. K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 430-432; zob. R. Z i e l a s k o. *Parafia jako zgromadzenie eucharystyczne*. STV 6:1968 s. 76-105; J. M a r i a n s k i. *Zbiorowa celebracja niedzielnej Mszy św. a budowanie wspólnoty parafialnej*. HD 43:1974 s. 12-17; L. B a l t e r. *Rola liturgii w życiu wspólnoty parafialnej*. W: *W służbie Ludowi Bożemu*. Red. B. Bejze. Poznań 1983 s. 386-398.

³¹ Z i e l a s k o. *Parafia jako zgromadzenie* s. 76-77

(KL 106; EM 25). Parafia jako ośrodek życia liturgicznego ma być nim przede wszystkim w czasie celebracji niedzielnej Eucharystii³²

Od początku istnienia Kościoła niedzielne zgromadzenie wiernych na Eucharystię miało dlań istotne znaczenie, a zaniedbywanie uczestnictwa w niedzielnej Mszy uważano za wykroczenie także przeciwko całej wspólnotcie Kościoła³³. W Średniowieczu wymagano ponadto wypełnienia obowiązku uczestnictwa w niedzielnej Eucharystii we własnym kościele parafialnym. Również obecnie dokumenty Kościoła przypisują szczególne znaczenie Eucharystii sprawowanej w parafii. Jan Paweł II w *Dies Domini* (DD) pisze: „Pośród różnych form działalności parafii żadna nie ma tak żywotnego znaczenia i tak silnego wpływu formacyjnego na wspólnotę, jak niedzielna celebracja dnia Pańskiego połączona z Eucharystią” (nr 35). Odwołując się do nauki Soboru i późniejszych instrukcji Stolicy Apostolskiej, zachęca do budowania i rozwijania poczucia wspólnoty parafialnej, zwłaszcza przez celebracje niedzielnych Mszy świętych: „Aby w niedzielę i w dni świąteczne celebracje eucharystyczne odprawiane na co dzień w różnych kościołach i oratoriach były skoordynowane z celebracją sprawowaną w kościele parafialnym” (tamże; por. EM 26). Chodzi bowiem o to, aby niedzielna Eucharystia była znakiem jedności całej wspólnoty oraz tę jedność pogłębiała i umacniała. Zasada ta odnosi się także do istniejących na terenie parafii różnych grup, ruchów, stowarzyszeń i małych wspólnot zakonnych, które mogą „wówczas doświadczyć tego, co stanowi o ich głębokiej wspólnotcie, niezależnie od właściwej im duchowości, którą mają prawo odróżniać się od innych, zgodnie z rozeznaniami władz kościelnych. Z tego powodu nie zaleca się sprawowania w niedzielę, w dniu zgromadzenia, Mszy św. w małych grupach: rzecz nie tylko w tym, by podczas zgromadzeń parafialnych nie zabrakło nieodzownej posługi kapłanów, ale i w tym, aby wszelkimi sposobami chronić i rozwijać życie i jedność wspólnoty kościelnej” (DD 36). Jedynie „w ściśle określonych sytuacjach ze względu na konkretne potrzeby formacyjne i duszpasterskie” biskupi mogą wyrazić zgodę na odstępstwo od tej ogólnej zasady, „mając na uwadze dobro jednostek i grup, a zwłaszcza korzyści, jakie mogą stąd wynik-

³² Zob. W B o ł o z. *Rola niedzieli w życiu chrześcijan*. HD 46:1977 s. 263-280; R. R a k. *Niedziela i święto (Uwagi pastoralne)*. RTK 28:1982 z. 6 s. 89-103; „Communio” (wyd. polskie) 2:1982 nr 3 i 15:1995 nr 3; Cz. K r a k o w i a k. *Niedzielna Eucharystia w parafii*. W: *Eucharystia – ofiara – misterium – kult*. Red. J. Kopeć. Lublin 1997 s. 91-106; t e n ż e. *Eucharystia a dzień Pański*. W: *Jezus eucharystyczny*. Red. M. Rusecki, M. Cisto. Lublin 1997 s. 201-212.

³³ C. V o g e l. *Il peccatore e la penitenza nella Chiesa antica*. Torino 1967 s. 162.

nać dla całej chrześcijańskiej wspólnoty” (DD 36; por. EM 26). Chodzi bowiem o to, aby bardziej świadome i czynne zaangażowanie grup i wspólnot zakonnych w życie Kościoła i w apostołstwo znalazło także wyraz w celebracji liturgii parafialnej, w którą mają one wносить swój świadomy i widoczny wkład. Z drugiej strony takie rozwiązanie nie rozbija wspólnoty parafialnej i nie odciąga kapłanów od posługi na rzecz wszystkich wiernych biorących udział w liturgii parafialnej³⁴ Eucharystia będzie wtedy faktycznie stanowić ośrodek życia liturgicznego całej wspólnoty parafialnej gromadzącej się wokół Chrystusa. Na zewnątrz zaś będzie znakiem istnienia Kościoła jako kapłańskiego ludu Bożego sprawującego Pamiątkę Pana. Celebrowanie Eucharystii w parafii ma nie tylko budować wspólnotę, ale także ma być źródłem gorliwości apostołskiej, ma pobudzać do dawania świadectwa wiary słowem i czynem oraz uzdalniać do czynnej miłości (DK 6), głównie dzięki słuchaniu słowa Bożego i Komunii świętej.

Parafia nie tylko celebrowa Eucharystię, ale także Eucharystia „sprawia” parafię³⁵, tzn. konkretnie przedstawia i aktualizuje Kościół Jezusa Chrystusa istniejący na danym terenie. Zgromadzenie eucharystyczne w parafii, jako wspólnota wiary i miłości, przedstawia Kościół. W parafii sprawującej Eucharystię Kościół prawdziwie się urzeczywistnia (KK 26). Na czym polega to urzeczywistnianie się Kościoła w Eucharystii, wyjaśnia Ojciec święty Jan Paweł II. Nie chodzi jedynie o samą obecność na Mszy świętej ani o przeżycie wspólnoty przez sam fakt obecności wielu osób. „Kościół urzeczywistnia się wówczas, gdy w owym braterskim zespole i wspólnocie sprawujemy i celebrowujemy Chrystusową ofiarę krzyża, gdy śmierć Pańską opowiadamy aż przyjdzie, a z kolei, głęboko przejęci tajemnicą naszego Odkupienia, przystępujemy społecznie do Stołu Pańskiego, aby karmić się w sposób sakramentalny owocami Najświętszej Ofiary przebłagalnej”³⁶ Dopiero eucharystyczna Komunia święta łącząca nas z Chrystusem sprawia, że „stajemy się również w Nim jednością Ciała Kościoła” Tylko w taki sposób, poprzez taką wiarę i takie usposobienie duszy, urzeczywistnia się owo budowanie Kościoła, które w „Eucharystii znajduje prawdziwe swoje źródło i szczyt” (KK 11)³⁷

³⁴ Kongregacja Kultu Bożego. Instrukcja dotycząca odprawiania Mszy świętej dla grup specjalnych (15 V 1969) *Actio pastoralis*. W: *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*. Oprac. J. Miazek. Warszawa 1987 s. 214; por. *Kongregacja Kultu Bożego. Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*. RBL 30:1977 s. 71-85 (tutaj nr 27).

³⁵ Zielaśko. *Parafia jako zgromadzenie* s. 81.

³⁶ Jan Paweł II. *List do wszystkich biskupów Kościoła o tajemnicy i kulcie Eucharystii*. Rzym 1980 s. 12.

³⁷ Tamże s. 13.

IV SAKRAMENTY LECZĄCE

Nowe życie w Chrystusie i Duchu Świętym otrzymane w sakramentach inicjacji chrześcijańskiej jest darem od Boga, czyli łaską, którą jednak chrześcijanin może utracić. Życie to jest skarbem „w naczyniach glinianych” (2 Kor 4, 7). Dlatego Chrystus zapewnił swoim wiernym, narażonym na utratę łaski przez grzech ciężki, sakrament miłosierdzia, czyli pokuty i pojednania. Doświadczanym zaś przez ciężką chorobę i starość oraz związane z nimi cierpienia fizyczne i duchowe Chrystus przychodzi z pomocą w sakramencie namaszczenia chorych.

1. Pokuta i pojednanie

Kościół będąc świętym obejmuje w swoim łonie także grzeszników i dlatego nieustannie potrzebuje oczyszczenia, pokuty i odnowy (por. KK 8). Tę nieustanną pokutę pełni Kościół na różne sposoby i „sprawuje w swojej liturgii, gdy wierni wyznają, że są grzesznikami, i proszą o przebaczenie Boga i braci, jak dzieje się to w celebracjach pokutnych, głoszeniu słowa Bożego i w elementach pokutnych liturgii eucharystycznej” (OP 4). Szczególną jednak rolę spełnia sakrament pokuty i pojednania³⁸

Jest rzeczą znamioną, że sprawowanie tego sakramentu nie jest ściśle związane z parafią. Jego udzielanie nie jest zaliczone do własnych zadań proboszcza, chociaż prawo kościelne stwierdza, że ma on na mocy samego urzędu uprawnienia do spowiadania (KPK kan. 968 pkt 1). Do proboszcza należy jedynie zatroszczyć się o to, aby wierni mieli możliwość skorzystania z indywidualnej spowiedzi w „ustalonych i dogodnych dla nich dniach i godzinach” (KPK kan. 986 pkt 1). Także miejscem sprawowania sakramentu pokuty nie musi być kościół parafialny, lecz może nim być każde inne stosowne do tego miejsce. Rytuał dla diecezji polskich określa, że „może to być kościół, kaplica lub inne miejsce, w którym za zgodą biskupa celebrowane jest zwykle mszę św. (np. punkt katechetyczny), a w koniecznych wypadkach można sprawować go wszędzie” (OP 38b). Istotne jest jednak, aby kapłan

³⁸ Por. K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 435-436; zob. t e n ż e. *Celebracje pokutne w świetle Rytuału „Obrzędy pokuty”* „Anamnesis” 6:1999/2000 nr 20 s. 81-101.

spełniający posługę spowiednika posiadał odpowiednie uprawnienia od swego biskupa, gdyż jedynie do biskupa należy pełna troska o sprawowanie sakramentu pokuty. Kapłani działają zawsze w łączności z biskupem i uczestniczą w jego władzy i urzędzie (OP 9a)³⁹

Na terenie parafii do proboszcza należy troska o godne sprawowanie sakramentu pokuty według ustalonych form zawartych w Rytuale oraz dostosowanie celebracji tego sakramentu do konkretnych warunków, np. przez jej zbożenie tak, aby „cała liturgia była treściwa i owocna” (OP 40a). Proboszcz ma zatroszczyć się również o zorganizowanie przynajmniej kilka razy w roku celebracji pokutnych dla poszczególnych grup i różnych kategorii osób (OP 40b). Wreszcie w razie poważnej potrzeby, gdy nie ma możliwości zwrócenia się do biskupa, decyduje on o udzieleniu rozgrzeszenia ogólnego (OP 40c).

W związku z sakramentem pokuty i pojednania warto zwrócić uwagę, że mimo niejako prywatnego charakteru jego sprawowania, zwłaszcza w formie spowiedzi indywidualnej, należy on do liturgii Kościoła i zawiera wszystkie istotne jej elementy⁴⁰. Najpełniej widoczne są one we wspólnotowej celebracji pojednania, która wyraźnie wskazuje na społeczny wymiar grzechu, ale także na pojednanie z Bogiem we wspólnocie i przez posługę Kościoła oraz na pojednanie z braćmi (OP 5). Należyte sprawowanie i świadome przeżywanie liturgii sakramentu pokuty i pojednania ma także walor wspólnototwórczy i może być uznane za budowanie wspólnoty parafialnej.

2. Namaszczenie chorych

W parafii są także ludzie chorzy. Jedni z nich jedynie niekiedy mogą brać udział w liturgii parafialnej, dla innych nawet to nie jest możliwe. W jakim więc zakresie i w jaki sposób parafia jest czy może być ośrodkiem życia liturgicznego także dla chorych?⁴¹

³⁹ Por. M. P a s t u s z k o. *Sakrament pokuty i pojednania*. Kielce 1999 s. 201-210; 221-223.

⁴⁰ Zob. S. C z e r w i k. *Wprowadzenie do odnowionej liturgii pokuty i pojednania*. W: *Sakrament pokuty*. Red. A. Skowronek. Katowice 1980 s. 189-193; Cz. K r a k o w i a k. *Zarys teologii sakramentu pokuty w nowym „Ordo Paenitentiae” z 1974 r.* CT 45:1975 fasc. 3 s. 54-55.

⁴¹ Por. K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 436-437

Troska duszpasterska o chorych na terenie parafii należy do całej wspólnoty pod kierunkiem proboszcza⁴² Mówi o tym wiele razy zarówno Rytuał (SCh 33; 42; 43), jak i Kodeksu Prawa Kanonicznego, według którego udzielanie sakramentu namaszczenia chorych zaliczone jest do zadań specjalnie należących do proboszcza (kan. 530, 3), podobnie jak udzielanie Wiatyku umierającym. Liturgiczne formy posługi chorym i umierającym wchodzi w zakres podstawowych funkcji duszpasterskich w parafii. Rytuał zawiera specjalne obrzędy i modlitwy związane z wypełnianiem tych zadań przez parafię⁴³ Poza sakramentem namaszczenia chorych są to odwiedziny połączone z przepowiadaniem słowa Bożego, zanoszenie chorym Komunii świętej, a nawet Msza święta w domu chorego. Ile razy sprawuje się liturgię w domu chorego, zwłaszcza liturgię sakramentów, powinna mieć ona także charakter wspólnotowy (SCh 33; 42). Rytuał zakłada jako rzecz zwyczajną, że w czasie udzielania choremu sakramentów, zwłaszcza namaszczenia i Eucharystii, obecni są przedstawiciele parafii, przynajmniej w osobach szafarza, członków rodziny, przyjaciół i sąsiadów (SCh 90; 95; 125; 128). W ten sposób wokół chorego powstaje prawdziwe zgromadzenie liturgiczne, dokonujące czynności sakramentalnej i uobecniającej Kościół. Ma to również wielkie znaczenie dla samego chorego, który czuje się wtedy rzeczywiście członkiem wspólnoty parafialnej. Ta z kolei pamięta o chorych, kiedy podczas niedzielnej Mszy świętej poleca ich Bogu w modlitwie powszechnej oraz przez swego przedstawiciela znosi im Komunię świętą, będącą najdoskonalszym znakiem jedności wszystkich członków parafii⁴⁴

V SAKRAMENTY SŁUŻBY WSPÓLNOCIE

Na sakramentach inicjacji chrześcijańskiej „opiera się wspólne powołanie wszystkich uczniów Chrystusa, powołanie do świętości i do misji ewangeliza-

⁴² Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Eklezjalny charakter troski o chorych*. HD 48:1979 s. 264-274; t e n ż e. *Zadania duszpasterskie wynikające z nowego Rytuału „Sakramenty chorych”* HD 49:1980 s. 278-286; J. S t e f a Ń s k i. *Sakrament chorych*. Gniezno 2000.

⁴³ Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Owiedziny i Komunia św. chorych*. CT 50:1980 fasc. 2 s. 107-112; t e n ż e. *Postługa Kościoła wobec umierającego człowieka*. AK 72:1980 t. 95 s. 171-182.

⁴⁴ T e n ż e. *Owiedziny i Komunia św. chorych* s. 109-111.

cji świata” (KKK 1533). Mają one na celu przede wszystkim uświęcenie poszczególnych osób i pomoc w osiągnięciu przez nich własnego zbawienia. Natomiast sakrament małżeństwa i sakrament święceń „nastawione są na zbawienie innych ludzi”, ale również przez służbę innym przyczyniają się do osobistego zbawienia: „Udzielają one szczególnej misji w Kościele i służą budowaniu ludu Bożego” (KKK 1534). Uczestniczący w kapłaństwie wspólnym na mocy konsekracji z chrztu i bierzmowania, w sakramencie święceń i małżeństwa mogą otrzymać szczególną konsekrację: w czasie święceń, aby w imię Chrystusa „karmili Kościół słowem i łaską Bożą” (KK 11), w sakramencie małżeństwa umocnienie do wypełniania „obowiązków i godności ich stanu” (KDK 48; KKK 1535).

1. Sakrament święceń

Podobnie jak rodzina żyjąca wiarą, miłością i pobożnością jest jakby pierwszym seminarium dla przyszłych kapłanów⁴⁵, tak też cała parafia przez autentyczne życie chrześcijańskie winna przyczyniać się do powstawania, rozwijania i kształtowania powołań kapłańskich i zakonnych (DFK 2; DM 15). Odpowiedzialność za powołania należy do całego ludu Bożego, główne jednak zadanie w tej dziedzinie wypełniają rodziny chrześcijańskie, tworzące wspólnotę parafialną (DA 11). Chociaż sakramentu święceń udziela się zwykle w katedrze, ze względu na znaczenie kościoła katedralnego dla życia diecezji (KL 41)⁴⁶, to jednak z racji duszpasterskich mogą one mieć miejsce w innym kościele (KPK kan. 1011). Takim kościołem winien być przede wszystkim kościół parafialny, aby w liturgii święceń uczestniczyć mogła ta wspólnota, która towarzyszyła i wspierała modlitwą kandydata od samego początku jego włączenia do Kościoła (chrzest) i w której wzrosło i ukształtowało się jego powołanie. Aby umożliwić liczny udział wiernych w liturgii święceń, Pontyfikał zaleca ich udzielanie w niedzielę lub święta nakazane⁴⁷

⁴⁵ Zob. W. S z e w c z y k. *Seminarium przedłużeniem wychowania w rodzinie*. AK 76:1984 t. 103 s. 395-406.

⁴⁶ Zob. przypis 19.

⁴⁷ *Posługi i święcenia*. Warszawa 1977 s. 35 nr 1; K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 438; zob. t e n ż e. *Święcenia prezbiterów w Pontyfikale Rzymskim z 1990 roku*. W: *Kapłan pośród ludu kapłańskiego*. Red. W. Słomka, J. Misiurek. Lublin 1993 s. 87-98.

Parafia jest również miejscem tradycyjnej Mszy prymicyjnej neoprezbitera, który wraca do wspólnoty parafialnej zgromadzonej na Eucharystię, aby jej przewodniczyć w modlitwie i mocą przyjętego sakramentu święceń uobecnić zbawczą ofiarę Chrystusa⁴⁸ Również prezbiter wyznaczony przez biskupa na urząd proboszcza rozpoczyna zwykle swoje posługiwanie kapłańskie powierzonej mu wspólnotie wiernych od uroczystej liturgii Eucharystii na znak, że Msza święta i inne czynności liturgiczne, które będzie spełniał w parafii, stanowią centrum jego zadań duszpasterskich oraz winny być także centrum całego życia religijnego parafii⁴⁹

2. Sakrament małżeństwa

Z istnieniem i funkcjonowaniem parafii ściśle związany jest także sakrament małżeństwa⁵⁰ Dlatego także jego celebrowanie wiąże się z parafią. Wspólnota parafialna jest najpierw tym środowiskiem, w którym odbywa się przygotowanie do małżeństwa i w którym powstają nowe powołania do służby w Kościele (OM 1-2)⁵¹

Parafia jest pierwszym i zwyczajnym miejscem sprawowania liturgii sakramentu małżeństwa, a własny proboszcz tym, który asystuje przy jego zawieraniu (KPK kan. 1108; 1109; 1115) lub udziela zezwolenia na jego zawarcie poza własną parafią (kan. 115) i fakt ten „jak najszybciej” zapisuje w parafialnej księdze zaślubionych (kan. 1121).

Celebrowanie sakramentu małżeństwa jest wydarzeniem dotyczącym całej parafii. Rytuał zaleca, aby zawarcie małżeństwa miało miejsce w czasie Mszy świętej wobec wspólnoty Kościoła lokalnego (OM 21). Nowożeńcy składają przysięgę małżeńską przed Bogiem i Kościołem (OM 27) i dlatego podczas liturgii sakramentu małżeństwa wymagana jest obecność przynajmniej przedstawicieli miejscowego Kościoła, aby dokonywane czynności miały pełny sens. Ważny jest również sam sposób sprawowania liturgii, która winna „uka-

⁴⁸ „W kościołach parafialnych należy sprawować uroczyste Msze św. prymicyjne, aby przeżywanie ich przez wiernych otwierało serca wiernych na Boże powołanie i pobudzało do modlitwy o nowych robotników winnicy Pańskiej” (*II Polski Synod Plenarny* s. 210 nr 125).

⁴⁹ Zob. W. N o w a k. *Obrzędy wprowadzenia nowo mianowanego proboszcza*. HD 43:1984 s. 288-292.

⁵⁰ K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 437.

⁵¹ Zob. R. R a k. *Odpowiedzialność wspólnoty parafialnej za przygotowanie do życia w rodzinie*. HD 54:1985 s. 293-296.

zywać, że małżonkowie są znakiem i zarazem uczestniczą w tajemnicy jedności i płodnej miłości Chrystusa i Kościoła” (OM 3)⁵²

Zadania parafii odnośnie do sakramentu małżeństwa nie ograniczają się jednak tylko do samych obrzędów liturgicznych. Własna wspólnota parafialna ma nieść pomoc małżonkom, aby w ich rodzinach panował duch chrześcijański. Czyni to na różne sposoby, głównie przez katechezę, ale także inne formy posługi duszpasterskiej, które pomagają w zachowaniu wierności małżeńskiej i coraz doskonalszy wzrost w świętości. W tym procesie dalszej formacji religijnej małżonków znów bardzo ważną rolę spełnia systematyczny udział w życiu liturgicznym parafii.

VI. LITURGIA GODZIN W ŻYCIU PARAFII

Życie liturgiczne Kościoła nie ogranicza się jedynie do celebracji Eucharystii i pozostałych sakramentów⁵³ Ważną część liturgii Kościoła stanowi modlitwa uświęcenia czasu, czyli Liturgia Godzin, będąca doskonałym przygotowaniem i dopełnieniem Eucharystii (WOLG 12)⁵⁴ Dlatego publiczną i wspólną modlitwę ludu Bożego zalicza się do głównych zadań Kościoła (WOLG 1). W niej Kościół wypełnia kapłańskie zadanie Chrystusa, wspomina tajemnice zbawienia, wysławia Boga i prosi o zbawienie całego świata (KPK kan. 1173). Wspólna modlitwa całego ludu Bożego jest manifestacją Kościoła i ukazuje jego najbardziej istotną cechę – że jest on wspólnotą zjednoczoną wokół Chrystusa (WOLG 9). Konstytucja o liturgii stwierdza, że Liturgia Godzin jest „głosem Kościoła, czyli całego Mistycznego Ciała, które publicznie wielbi Boga” (KL 99). Wszyscy ochrzczeni mają udział w tej modlitwie

⁵² Zob. J. G r z e ś k o w i a k. *Małżeństwo a misterium Chrystusa*. AK 77:1985 t. 104 s. 190-206; M. T s c h u s c h k e. *Małżeństwo i rodzina w świetle odnowionej liturgii sakramentu małżeństwa*. AK 67:1975 t. 84 s. 86-94; P. P e t r y k. *Ku wspólnocie życia i miłości*. Lublin 1998 s. 246-257.

⁵³ Zob. Z. W i t. *Pozaeucharystyczne elementy niedzielnego świętowania*. „Liturgia Sacra” 7:2001 nr 1 s. 45-57.

⁵⁴ K r a k o w i a k. *Parafia jako centrum życia liturgicznego* s. 438-439; zob. B. N a d o l s k i. *Pastoralny walor Liturgii Godzin*. AK 75:1983 t. 100 s. 371-378; S. C i c h y *Teologia Liturgii Godzin*. W: *Misterium Christi. Liturgia uświęcenia czasu*. Red. W Świeżawski. Kraków 1984 s. 32-50.

na mocy zjednoczenia z Chrystusem i uczestnictwa w Jego kapłaństwie, najpierw powszechnym (świeccy), a następnie służebnym (hierarchia)⁵⁵

Wspólna modlitwa powinna zajmować szczególnie ważne miejsce w życiu parafii. Zalecenie sprawowania Liturgii Godzin dotyczy wszystkich wspólnot wiernych, ale głównie parafialnych, gdyż one przedstawiają w pewien sposób Kościół ustanowiony na całej ziemi (KL 42; DA 10; WOLG 21). Jest to z natury swej modlitwa wspólnoty Kościoła, a wierni „na niej zebrani w jedności serc i głosów czynią widocznym Kościół sprawujący misterium Chrystusa” (WOLG 22; por. KL 26; 84). Celebrując Liturgię Godzin, Kościół nie tylko ukazuje się jako wspólnota modlitewna, ale także wyznaje i pogłębia swoją wiarę, wzmacnia nadzieję, wyraża i doskonali miłość do Boga i bliźnich. Teksty Liturgii Godzin zachęcają równocześnie do życia zgodnego z wolą Bożą i przez to służą rozwojowi życia chrześcijańskiego. W Liturgii Godzin dokonuje się również uświęcenie człowieka i w jedności z Kościołem w niebie oddawana jest chwała Bogu (WOLG 14-16). Dlatego też tylko Eucharystia, ale także publiczna modlitwa Kościoła jest źródłem i uwieńczeniem działalności pasterskiej oraz należy do istotnych form apostołstwa, gdyż dzięki modlitwie „przybywa nam sił do głoszenia Chrystusa wszystkim, którzy są na zewnątrz” (WOLG 18).

W życiu należycie uformowanych i prowadzonych wspólnot parafialnych nie może więc zabraknąć celebracji Liturgii Godzin, zwłaszcza Jutrznii i Nieszporów⁵⁶, czyli tych jej części, które mają wielkie znaczenie „jako modlitwa wspólnoty chrześcijan” (WOLG 40). Wynika to stąd, że należy ona do pierwszorzędných funkcji Kościoła (WOLG 1) i przez modlitwę Kościół także się urzeczywistnia, czyli buduje jako konkretna wspólnota parafialna.

Liturgia Godzin sprawowana w parafii jest ponadto wyznaniem wiary, oddaniem czci Bogu i ma duży walor apostołski. Jeśli dodamy do tego, że udział wiernych w Liturgii Godzin jest dla nich najlepszą szkołą modlitwy,

⁵⁵ Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Liturgia Godzin w życiu i postudze prezbiterów* HD 47:1978 s. 223-229.

⁵⁶ Zob. t e n ż e. *Nieszpory parafialne w odnowionej liturgii*. CT 49:1979 fasc. 1 s. 66-71. S. C z e r w i k. *Liturgia Godzin w życiu Kościoła*. STV 18:1980 nr 2 s. 225-239; Z. W i t. *Uświęcenie czasu w Liturgii Godzin*. AK 75:1983 t. 100 s. 379-391; W G ł o w a. *Jutrznia i nieszpory szczególną modlitwą Ludu Bożego*. CT 55:1985 fasc. 3 s. 69-76; S. C i c h y. *Nieszpory niedzielne w okresie wielkanocny*. „Liturgia Sacra” 1:1995 nr 1-2 s. 97-103; Cz. K r a k o w i a k. *Nieszpory niedzielne – teoria i praktyka*. „Liturgia Sacra” 7:2001 nr 1 s. 23-43; M. B i e l a k. *Liturgia Godzin w życiu wspólnoty parafialnej po Vaticanum II* (mps BKUL). Lublin 2001; Cz. K r a k o w i a k. *Jutrznia i nieszpory w niedzielnym świętowaniu*. W: *Niedziela w społeczeństwie pluralistycznym*. Red. E. Mateja, R. Pierskała. Opole 2001 s. 53-77

tak co do treści jak i formy, nie będzie przesady w twierdzeniu, że parafia winna być także ośrodkiem modlitwy liturgicznej Kościoła, jaką jest Liturgia Godzin.

WNIOSKI PASTORALNE

Chociaż liturgia jest ośrodkiem życia całej wspólnoty parafialnej, to jednak postęga kapłańska i życie duchowe wiernych nie mogą ograniczać się jedynie do liturgii (KL 12). W parafii należy także pielęgnować i rozwijać nabożeństwa zarówno związane z rokiem liturgicznym, jak i wynikające z miejscowej tradycji oraz zachęcać wiernych do modlitwy prywatnej i domowej⁵⁷ Zarówno nabożeństwa, jak i modlitwa prywatna mają jednak zgadzać się z duchem liturgii, z niej wynikać i do niej prowadzić⁵⁸

Większą uwagę należy zwrócić na sam sposób celebracji liturgicznych oraz różne jej formy zależnie od potrzeb i możliwości konkretnego zgromadzenia wiernych⁵⁹ Wiąże się z tym konieczność dobrego przygotowania każdej liturgii pod względem doboru tekstów, obrzędów, osób, a nawet czasu i miejsca jej sprawowania⁶⁰

Owocny udział wiernych w liturgii wymaga należytej formacji liturgicznej. Zadanie to należy do kapłanów (KL 14) i ma polegać nie tylko na pouczeniu o sposobie zewnętrznego udziału w liturgii, ale przede wszystkim na wtajemniczeniu (mistagogia) w wewnętrzną istotę liturgii i przez to doprowadzeniu do łączności liturgii z życiem. Dopiero wtedy liturgia stanie się

⁵⁷ W D a n i e l s k i. *Liturgia w życiu rodziny*. RTK 28:1981 z. 6 s. 75-86.

⁵⁸ Zob. W S c h e n k. *Duch liturgii w nabożeństwach*. AK 64:1972 t. 78 s. 330-339; T K o r p u s i ń s k i. *Nabożeństwa związane z Eucharystią*. AK 75:1983 t. 101 s. 406-419; J. S t e f a ń s k i. *Pobożność ludowa w świetle dokumentów liturgicznych*. STV 18:1980 s. 253-263; B. N a d o l s k i. *Liturgika. T 3: Sakramenty. Sakramentalia. Błogostawieństwa*. Poznań 1992 s. 289-299.

⁵⁹ Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Celebracja liturgii w duchu Katechizmu Kościoła Katolickiego*. „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 73:1999 s. 943-956.

⁶⁰ Zob. B. N a d o l s k i. *O jakość celebracji*. CT 49:1979 fasc. 2 s. 67-70; B. M a r g a ń s k i. *Celebra Liturgii Godzin*. W: *Misterium Christi. Liturgia uświęcenia czasu*. Red. W Świerzawski. Kraków 1984 s. 174-190; S. K o p e r e k. *Udział świeckich w Liturgii Godzin*. Tamże s. 191-208; Cz. K r a k o w i a k. *Postęgi i funkcje liturgiczne: teoria i praktyka*. W: *W trosce o Kościół*. Red. A. Jarząbek. Lublin 1999 s. 193-203.

„pierwszym i niezastąpionym źródłem, z którego wierni czerpią ducha prawdziwie chrześcijańskiego” (KL 14)⁶¹

Duszpasterska skuteczność liturgii zależy w dużym stopniu od teologicznej i liturgicznej formacji kapłanów jako głównych liturgów. Dlatego istnieje konieczność ciągłego poznawania i zgłębiania liturgii Kościoła, uczenia się prawdziwej „celebracji” i niezadowolania się jedynie tzw. odprawianiem i walidyzmem⁶²

Celebrowanie liturgii, zwłaszcza Eucharystii, powinno przyczyniać się do budowania i umacniania wspólnoty parafialnej jako Kościoła. Pamiętać przy tym należy, że prawdziwym miejscem urzeczywistniania się Kościoła jest człowiek, o ile otwiera się na Boże działanie, którego doświadcza w liturgii. Istotą urzeczywistniania się Kościoła i ostatecznym celem wszystkich jego działań jest osobowe zjednoczenie ludzi z Bogiem i między sobą w miłości.

Należałoby dowartościować celebrację sakramentów świętych przez bardziej uroczyste ich udzielanie, jeśli byłoby to możliwe, w zasadzie w czasie Mszy świętej z udziałem wspólnoty parafialnej, ale zawsze z głoszeniem słowa Bożego. Są one bowiem sakramentami wiary, a wiara rodzi się ze słuchania słowa Bożego. Ponadto słowo Boże bardzo często doskonale wyjaśnia sens sprawowanych obrzędów sakramentalnych⁶³

O parafii po Vaticanum II nie można mówić, że liturgia jest w niej należycie celebrowana, jeśli nie będą w niej zaangażowani wierni świeccy⁶⁴. Na mocy kapłaństwa wspólnego mają oni sobie właściwe posługi i funkcje, w których nie powinni ich zastępować duchowni. Dlatego w każdej parafii powinni być nie tylko ministranci, ale także grupa lektorów, kantorów i coraz częściej już nadzwyczajni szafarze Komunii świętej. Ponadto „w każdej parafii powinien zostać stworzony parafialny zespół liturgiczny, złożony z dorosłych, młodzieży i dzieci”. Jego celem jest „lepsze przygotowanie wiernych do pełnienia posług w zgromadzeniu liturgicznym” i wspieranie duszpasterzy w organizacji liturgii i nabożeństw, uwzględniającej potrzeby wspólnoty,

⁶¹ Zob. J. G r z e ś k o w i a k. *Istota wspólnoty wiernych w Eucharystii*. AK 64:1972 t. 78 s. 314-329.

⁶² Zob. W Ś w i e r z a w s k i. *Mysterium Christi. Chrystus obecny w liturgii i życie chrześcijańskie*. Kraków 1975 s. 301-313.

⁶³ Zob. J. C h a r y t a ń s k i. *Słowo i sakrament w duszpasterstwie posoborowym*. W: *Kościół w świetle Soboru*. Poznań 1968 s. 561-611; Y. C o n g a r. *Związek między kultem lub sakramentem a głoszenie słowa*. „Concilium” 1968 nr 1-10 s. 137-145.

⁶⁴ Por. K o p e ć. *Liturgia źródłem i szczytem duchowego życia parafii* s. 328-331

a także pomoc rodzicom w przygotowaniu dzieci i młodzieży do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego⁶⁵

Udział wspólnoty w parafialnej Liturgii Godzin, zwłaszcza w Jutrznii i Nieszporach, niejednokrotnie byłby dla wiernych bardziej możliwy, gdyby godziny te początkowo łączyć z poranną lub wieczorną Mszą świętą, na co zezwalają odpowiednie przepisy liturgiczne, a następnie stworzyć z nich oddzielną celebracją liturgiczną miejscowej wspólnoty wiernych (por. WOLG 93-97).

BIBLIOGRAFIA

- A u g é M.: *La domenica festa primordiale dei cristiani*. Milano: San Paolo 1995.
- C i b i e n C.: *Domenica W: Liturgia*. Red. D. Sartore, A. M. Triacca, C. Cibien. Milano: San Paolo 2001 s. 584-602.
- C i c h y S.: *Zgromadzenie liturgiczne podstawowym znakiem odnowionej liturgii*. SSHT 11:1978 s. 43-52.
- C u v a A.: *Liturgia nel Codex Iuris canonici*. W: *Liturgia*. Red. D. Sartore, A. M. Triacca, C. Cibien. Milano: San Paolo 2001 s. 1081-1090.
- C z e r w i k S.: *Eucharystia objawia i buduje Kościół – niedzielne sprawowanie Eucharystii*. W: *II Kongres Eucharystyczny. Pomoce teologiczno-duszpasterskie dla parafii*. Red. bp S. Napierała. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 1987 s. 125-141.
- D y d u c h J.: *Udział świeckich w kulcie liturgicznym w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*. RBL 7:1985 s. 16-28.
- G ł o w a W.: *Liturgia miejscem i źródłem przepowiadania*. Przemyśl: Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej 1999.
- G r a n a t W.: *Teologia diecezji*. „*Studia Sandomierskie*” 1:1980 s. 157-171.
- K a m i ń s k i R.: *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin: Atla 2 1997.
- K a m i ń s k i R.: *Parafia w diecezji i w Kościele powszechnym*. RTK 30:1983 z. 6 s. 99-117.
- K o p e ć J. J.: *Formacja liturgiczna czyli mistagogia w liturgii i przez liturgię*. „*Liturgia Sacra*” 2:1996 nr 3-4 s. 23-38.
- K r a k o w i a k Cz.: *Posługi i funkcje liturgiczne*. W: *W trosce o Kościół*. Red. A. Jarząbek. Lublin 1999 s. 193-203.
- L o d i E.: *Ordini e ministeri al servizio del popolo sacerdotale*. Milano 1974.
- L a s z c z y k M.: *Urzeczywistnianie Kościoła we wspólnocie w świetle pastoralnych zasad eklezjologii komunii*. „*Studia Włocławskie*” 1:1998 s. 77-83.

⁶⁵ *II Polski Synod Plenarny* s. 204-205 nr 83.

- N a p i e r a ł a S.:** Pojęcie Kościoła partykularnego w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 1985.
- S a r t o r e D.:** Chiesa e liturgia. Nuovo Dizionario di Liturgia. Red. D. Sartore. A. M. Triacca. Roma: Edizioni Paoline 1985 s. 248-259.
- S o b e c z k o J. H.:** Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego 1999.

PARISH AS THE CENTRE OF LITURGICAL LIFE

S u m m a r y

The traditional and usual place for celebrating the liturgy is the parish. This is why the Church defines it as "the centre of Christian families' liturgical life" Also the parish church is a privileged place of celebration, especially of the Sunday Eucharist and the other holy sacraments. On the basis of the Church's current teaching and of the pertaining literature the author first shows in the article the close connection between the Church, the parish and the liturgy, and then discusses the celebration of liturgy of all the sacraments and Liturgy of the Hours in the parish and their significance for building the parish community and the consciousness of its members as part of the particular and universal Church.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: parafia, liturgia, sakramenty święte, wspólnota, Liturgia Godzin.

Key words: parish, liturgy, holy sacraments, community, Liturgy of the Hours.